

24 augustus 1914

Van de Belgische grens.

Men meldt ons uit Budel, op 23 augustus:

Toen ik zoeven aan de slagboom, hier op de Belgische grens, stond te kijken naar de Belgische vluchtelingen, die steeds door, uit de richting Hamont op Nederlands grondgebied komen, ontmoette ik een gezelschap dames, onder leiding van de burgemeester van Budel, de heer Van Uden, dat in de tegenovergestelde richting passeerde. Ik werd voorgesteld aan de Belgische dames, onder wie twee dochters bleken te zijn van de burgemeester van Bree, de heer Martens. Zij waren op weg om te trachten inlichtingen te krijgen omtrent haar vader, die met de deken van dat Belgisch dorp als gijzelaars weggevoerd zijn, eerst naar Genk (aan de spoorlijn Hasselt-Maaseik), en dan naar Bilzen, om daar voor de Duitse krijgsraad te verschijnen.

Mevrouw Martens vertelde mij, dat er vrijdagmiddag een automobiel met acht Duitse verkenners door Bree was gevlogen, de karabijnen uit de portieren. Een hunner, die op de treeplank stond, was er door de Belgische gendarmen afgeschoten. Later op de dag waren er drie militaire wielrijders doorgekomen, van wie er één gedood, één zwaar- en één lichtgewond werd. De lichtgewonde was gevlucht naar Opoeteren (aan de spoorlijn Hasselt-Maaseik), en daar in het hospitaal opgenomen.

Toen vervolgens een afdeling uhlanen in Bree was binnengekomen, vonden zij de bevolking staan rondom de gesneuvelde en de ernstig gewonde wielrijder. Zij namen de laatstgenoemde, die verklaarde dat er door dorpsbewoners op hem geschoten was, mee. De burgemeester van Bree verscheen inmiddels met zijn auto om de

gewonde te halen ter verpleging. Intussen overleed ook de zwaargewonde wielrijder. Op diens verklaring, dat het burgers geweest waren en geen gendarmes, die geschoten hadden, zijn toen de burgemeester en de deken als gijzelaars weggevoerd.

Mejuffrouw Martens verzekerde, dat haar vader tevoren alles gedaan had om de burgers tegen schieten op de vijand te waarschuwen, dat hun schietwapens alle reeds lang in beslag genomen waren, en dat dus stellig de gendarmes geschoten hadden. Gelukkig heeft nu ook de lichtgewonde Duitse wielrijder in Opoeteren schriftelijk deze zelfde verklaring afgelegd.

De beide zeer ontroerde jonge meisjes togen nu met hun Nederlandse gastheer over onze grens België in, om zekerheid te krijgen over het lot van hun vader.

Inmiddels is Bree door uhlanen bezet. De hele bevolking is gevlucht, en kampeert ten dele in de bossen langs onze grens van hier tot Weert.

Telkens vragen de Duitse soldaten hier naar de loop van de Nederlandse grens, en zodra die hun wordt gewezen, keren zij terug. Onze grenswachten en patrouilles zijn voorzien van gedrukte biljetten voor mogelijke militaire vluchtelingen. In het Duits, Frans en Engels staat er op te lezen: "Gij zijt hier op Nederlands gebied. Wij verzoeken u terug te keren, of anders wordt gij ontwapend en geïnterneerd."

Bovendien wijst de Nederlandse vlag op de kerktorens van de grensdorpen hier reeds uit de verte de grens aan. Hier tegenover Budel waait de Belgische vlag van de toren van Hamont, dat grotendeels is ontvolkt overal in de omtrek verlenen de mensen hier gastvrijheid aan gevluchte burgers van over de grens.

De Belgische generaal Scheffer, die met zijn staf van de hoofdmacht afgesneden was, is eerst een paar dagen in het naburige Neerpelt schuilgegaan. Een wacht op de toren zag uit of Duitse legerafdelingen in aantocht waren. Toen dit het geval werd is de generaal met zijn staf per auto teruggetrokken naar Hamont, waar de heren geruime tijd aan het station hebben vertoefd. Gisteren zijn ze per auto in de richting van Antwerpen verdwenen. Vanochtend heeft de grenswacht hier kanongebulder gehoord, naar zij meent uit de richting Bergeijk. Belgische vluchtelingen echter vertellen hier, dat een afdeling Duitsers in Rettay overal de boerderijen in brand steekt. Vermoedelijk zal het schieten dus uit die streek zijn vernomen.

Men meldt ons uit Budel op 21 augustus:

De zoon van de burgemeester van het Belgische dorp Bree is gisterenochtend van hieruit naar zijn woonplaats teruggekeerd om nadere inlichtingen omtrent het lot van zijn vader, die met de deken als gijzelaar door de Duitsers was weggevoerd. Inmiddels bleek een Duitse eerste luitenant met 120 man soldaten te zijn binnengerukt voor het onderzoek naar het vermeende schieten van burgers op de militaire wielrijders. Ze vormden een kordon om het raadhuis en daarbinnen werden de verschillende getuigen gehoord. Enkele dorpingen, die het treffen gezien hadden, verklaarden eenstemmig, dat zes gendarmen de drie Duitsers in de rug hadden beschoten. Onder deze gendarmes was er een geweest in burgerkleding. Toen zij de uitwerking van hun schoten zagen, waren ze gaan lopen en hadden de gewonden laten liggen. Deze verklaring klopte met wat de overlevende wielrijder verzekerd heeft. Het blijken dus inderdaad geen burgers te zijn, die aan het feit schuldig staan. De eerste luitenant verklaarde, dat daarom geen gevolg zou worden gegeven aan het aanvankelijke plan om Bree aan de vier

hoeken in brand te steken. De Duitsers hebben vervolgens al wat er van waarde aanwezig was in de nieuwe gendarmeriekazerne in beslag genomen en het gebouw in vlammen laten opgaan. De Duitse soldaten, die daarna vertrokken, lieten een wacht achter, om te zorgen dat geen van de gevluchte gendarmen in Bree terugkeert. Iedere bewoner, die aan een hunner onderdak zou verlenen zal worden doodgeschoten.

De zoon van de burgemeester is toen met een auto naar Brussel vertrokken, waar zijn vader heen gevoerd was, in de hoop op zijn vrijlating. Tot heden is de zoon hier nog niet teruggekeerd.

In de loop der laatste drie dagen van de vorige week zijn hier in het geheel 12.000 vluchtelingen uit België over de grens gekomen, merendeels Duitsers uit Antwerpen. Ze kwamen per trein tot Hamont en omdat de spoorwegverbinding Hamont-Budel verbroken is, verder te voet hierheen.

De burgemeester van Budel verbleef een ganse nacht bij de grenswacht, om in het licht van een lantaarn de papieren na te zien van een vijfhonderdtal Duitse kapiteins, stuurlieden en matrozen, wier schepen in Antwerpen in beslag zijn genomen. De lijn Hamont-Antwerpen is tot heden niet opgebroken geweest.

Aan de zinkfabriek hier heeft de helft der Duitse arbeiders gedaan gekregen; het loon der anderen is met 25 procent verlaagd. Er ligt voor 3 miljoen zink in voorraad; de directie heeft fl. 1 miljoen op de Francforter Bank, maar ze kan haar personeel niet verder uitbetalen. Van gemeentewege wordt nu als werkverschaffing heideontginning ondernomen, tegen een dagloon van 1 gulden.

Budel, 24 augustus, 3 uur.

De burgemeester en de deken, die gisterenavond laat in Bree teruggekeerd waren, zijn hedenmorgen opnieuw gearresteerd en per auto weggevoerd.

Als curiositeit wordt mij een briefkaart uit Luik vertoond die is aangekomen met een Duitse postzegel over de Belgische postzegel heen geplakt.

25 augustus 1914

Maastricht, 25 augustus. Van een heer, die vandaag uit Visé kwam, hoorde ik dat daar nog steeds huizen in brand gestoken worden. Vanmiddag zelfs brandden er nog een veertigtal huizen. Uit het gedeelte van Visé aan de overkant der brug werd nog een gewonde Belg gebracht; hij schijnt bij ongeluk een schot in het been gekregen te hebben. In Eben, Emaal en Kanne was niets meer van Duitse troepen te bespeuren.

Men meldt ons uit Budel op 24 augustus:

De burgerij van Budel heeft heden een dag van spanning doorleefd over het lot van de deken en de burgemeester van de Belgische stad Bree. Telkens nieuwe vluchtelingen uit Bree zijn hier heden binnengekomen. Van een gezin is onderweg een ziek kind gestorven. Een andere familie was per rijtuig gevlucht, het paard sloeg op hol en liep zich dood. In dat rijtuig bevonden zich twee zieken, die hier later over de grens in een auto doorgingen naar hun betrekkingen in de omtrek van Den Bosch.

Toen kwam de tijding dat Bree in brand gestoken was en dat hedenavond Hamont, hier vlak tegenover, dit lot zou delen. Deze geruchten waren zo hardnekkig, dat een der Nederlandse officieren met de oudste dochter van burgemeester Martens, en uw

berichtgever, hier de toren beklommen, maar aan de hijge kim geen vlammen konden ontdekt. Steeds heviger werd de onrust op deze reeds zo drukkende dag. Tot vanavond te half tien een auto, met de witte vlag voorop, tot onze grens door een Duits, van daar af door een Nederlandse soldaat begeleid, Budel binnenkwam, en stil hield voor het huis waar mevrouw Martens logeert. Als een lopend vuur ging het overal rond: de burgemeester van Bree is vrij; hij is hier binnengekomen!

Heel Budel stroomde samen voor de kleine woning en alle mensen waren gelukkig.

De oudste zoon vergezelde zijn vader. Nadat deze gisteravond onder verontschuldiging voor de krijgsraad te Bilzen was ontslagen, vervoegde zich aan zijn huis te Bree hedenmorgen te half acht opnieuw een Duits officier, die hem gelastte in de auto te stappen; bij weigering zou hij worden gefusilleerd. De auto bracht de gijzelaar eerst naar Bilzen terug, vanwaar de krijgsraad bleek te zijn vertrokken naar Tongeren. Hier werd de burgemeester opnieuw langdurig verhoord. Deze raad verklaarde de gendarmen niet als militairen te beschouwen, zodat zij het er dus voor hielden, dat de drie wielrijders door niet-militairen zijn beschoten.

Inmiddels zijn de lijken van de twee gesneuvelde Duitse soldaten opgegraven, om de kogels nader te onderzoeken.

De deken van Bree is nog als gijzelaar in arrest. Burgemeester Martens heeft op erewoord moeten beloven om binnen acht dagen voor de Duitse krijgsraad terug te keren. Hij is hiertoe in het bezit gesteld van een Duits paspoort.

De Belgische burgemeester heeft zich inmiddels met enkele goede vrienden hier te Budel naar de pastorie begeven om daar nader

raad te schaffen. Vermoedelijk gaat hij deze dagen naar Antwerpen om advies.

De burgemeester heeft vanmiddag van Tongeren uit, eerst twee uur gelopen tot hij een wagen kon vinden die hem naar Zutendaal wilde brengen. Van daar uit is de grijsaard per rijwiel naar Breda gekomen en vervolgens per automobiel hierheen.

Deze auto is onder Nederlands militair geleide aanstonds over de grens op Belgisch grondgebied gebracht.

De chauffeur deelde mij mee, dat noch Bree, nog Hamont in brand zijn gestoken. In de stad Bree waren niet meer dan een 50 burgers over, die angstig rondliepen in hun beste kleren, met wat zij aan kostbaarheden konden meevoeren in kleine bundels samengepakt.

Berlijn, 25 augustus. De hele Belgische pers, met uitzondering van de bladen, die in Antwerpen verschijnen, komt uit in het Duits.

De door Duitsland benoemde gouverneur heeft bekend gemaakt, dat naast het Duits ook de Franse taal gehandhaafd blijft.

Men meldt ons uit Budel op 25 augustus:

Men is hier nog steeds vervuld van het pijnlijke avontuur van de burgemeester van Bree, die voorlopig in Budel gebleven is. Uit goede bron verneem ik daaromtrent nog de volgende bijzonderheden: de drie Duitse wielrijders, waarom alles gaat, waren tevoren in Bree gesignaleerd, en de gendarmerie, die, evenals onze marechaussee hier te lande, tot het Belgische leger behoort, had opdracht gekregen van haar militaire chefs om hen gevangen te nemen of te beschieten. De deken heeft gezien, dat dit laatste gebeurd is door gendarmen, allen in uniform. De

lichtgewonde wielrijder heeft ditzelfde schriftelijk verklaard, maar de zwaargewonde, die sedert overleden is, heeft gezegd dat het burgers zijn geweest, omdat er burgers om hem heen stonden toen hij bij kennis kwam. Hij is daarna op een petroleumwagen geladen en onder Duits geleide naar Genk gebracht. Dit alles heeft zich afgespeeld op een half uur afstand van Bree in de richting van Genk.

De volgende ochtend werden de pastoor en de burgemeester als gijzelaars meegenomen.

De beide gijzelaars werden, na de wederwaardigheden, die ik gisteren heb gemeld, weer losgelaten.

Ik seinde u reeds hoe beide heren toen gisterenmorgen onverwachts naar Tongeren voor de krijgsraad terug zijn gebracht. Zowel Bilzen als Tongeren zijn geheel Duits geworden. De bevolking is grotendeels gevlucht, en in de stad Tongeren kunnen Belgen zelfs niet meer in cafés of hotels terecht, waar trouwens alle eten en drinken door de Duitsers in beslag is genomen.

Een zevental huizen zijn afgebrand; een der geestelijken van Tongeren is reeds zesmaal voor de krijgsraad gevoerd, onder dezelfde beschuldiging van schieten door burgers.

Een Duitse troepenmacht van 10.000 man begaf zich uit Tongeren in de richting van Tienen.

Inmiddels vernamen de beide gijzelaars dat de Duitse krijgsraad Belgische gendarmen, hoewel zij met het hele leger gemobiliseerd zijn, niet als militairen doch als burgers beschouwt. Deze krijgsraad bestond uit een Duitse generaal en de stadscommandant van Tongeren. Zij hielden zitting in een particulier huis. Na een verhoor van 5 minuten werd de burgemeester opnieuw vrijgelaten, doch nu

onder voorwaarde dat hij binnen een week de acht gendarmen aan de Duitsers zou uitleveren. Van de burgemeester werd geen belofte of erewoord gevraagd. De deken moest als gijzelaar achterblijven.

De heer Martens heeft zich nu in verbinding gesteld met de Belgische gezant in Den Haag.

Toen ik hedenmorgen een fietstocht op Belgisch gebied langs onze grens maakte, ontmoette ik een jongeman, zoon van Nederlandse ouders, die op weg was naar zijn familie. Hij vertelde mij, dat hij op het slagveld van Halen had moeten helpen om de lijken te begraven. Een groot aantal mannen was er 24 uur mee bezig geweest. De gesneuvelde soldaten werden in de loopgraven gelegd en met kalk overdekt, de gesneuvelde officieren kwamen in speciale graven. Er waren in het geheel 3200 doden, merendeels Duitsers.

26 augustus 1914

Men schrijft ons:

Vrijdag 21 augustus ging ik op weg om een familielid te Hasselt te bezoeken. De meest officiële legitimatiebewijzen die ik op zak had waren mijn collegekaart en een bewijs van de burgemeester uit de plaats mijner inwoning, waarin deze verklaarde dat ik het voornemen had te kennen gegeven in België een bezoek te brengen. Ik hoopte met deze papieren te komen waar ik wezen wilde, en tot Hasselt ging alles goed. Langs de weg alles rustig. Het fusilleren van de vier man te Bilzen was het enige waarvan ik hoorde. De boeren vonden de Duitse soldaten "leef lui" en "gooi jonges". Op vele deuren stonden krijtopschriften als: "Brave leute", "Gute Leute", "Kameraden, schont leute, die alles gegeven haben". Blijkbaar was van weerszijden veel welwillendheid betracht.

Het anders zo rustige provinciestedje Hasselt was in rep en roer. De troepen waren er grotendeels al door gemarcheerd, maar van de tros kwamen telkens nog lange treinen de burgers verontrusten. Konvoeien van 60 grote, grijze, zware vrachtauto's, kleine spoorwegwagens leken het wel, deden straten en huizen trillen. Een stoet caissons, ieder der wagens met zes paarden bespannen, was aan de kant van Diest de stad reeds uit, terwijl de staart langs de Maastrichtse straatweg nog binnen moest komen. Ordonnansen, meest Todtenkopf-uhlanen, reden af en aan. Motorrijders snorden door de straten, zonder ontzag voor de bordjes met maximumsnelheid. En in tegenstelling met dit drukke militaire beweeg leeft de burgerij in een middeleeuwse achterlijkheid. Dag en nacht moeten de vensters gesloten blijven. Na 8 uur 's avonds moeten alle lichten gedoofd en mag niemand zich meer op straat vertonen. Brieven en kranten komen niet. Niemand heeft nieuws en iedereen is even begerig ernaar. Ik vertelde dat de paus overleden was, maar vond nergens geloof. Waarschijnlijk zou ik meer succes gehad hebben met een verzinsel over een Duitse nederlaag met enige tienduizenden doden. De volgende morgen kwam de pastoor-deken informeren of het toch waar was van de paus, "maar, vervolgde hij snel op mijn bevestigend antwoord, "hoe is nu de toestand", van het oorlogsterrein, bedoelde hij. Onbekende mensen kwamen vragen of ik brieven voor hen in Maastricht wilde afgeven; ik kreeg een heel pak ervan mee.

Mag men de Hasselaren geloven, dan moet het moreel der Duitse soldaten uiterst gedeprimeerd zijn. In de gevechten bij Halen en Kortenaken waren zij door hun officieren met de revolver gedwongen in het moorddadige vuur terug te gaan. Een feit, dat ikzelf tweemaal bijwoonde, is, dat bij het binnenkomen der stad

“Singen” gecommandeerd wordt. Voor de goed getrainde Duitsers zal dat zingen op bevel toch niet zijn om de pas te markeren.

Er was een verbod uitgevaardigd tegen de verkoop van sterke drank. Overdag worden twee en 's nachts drie gemeenteraadsleden als gijzelaars gevangen gehouden. Gewelddaden waren overigens nog niet voorgekomen.

In Alken had ik het geluk in een ambulance met een Duitse graaf te spreken, die bij Kortenaken gewond was. Er bleek me dat het wel degelijk het Todtenkopf-regiment is geweest, dat bij Kortenaken gedecimeerd werd. Van een groep van 500 paarden waren er slechts 15 overgebleven. Karl Frederik von Hohenzollern, de bekende prins-sportman, had er meegevochten. De gewonden, waaronder zeer veel adellijke, waren zo snel mogelijk per automobiel naar Aken getransporteerd.

Van Alken over Stevoort en Herk de Stad naar Halen, wat een treurige tocht! De wegen verlaten, geen boer in het veld. In de dorpen angstige en wantrouwende blikken van de enkele bewoners die zich op straat durfden vertonen. Een vertrapt haverveld hier, daar een weide omgewoeld, die blijkbaar als kampplaats voor cavaleristen gediend had. Een 20 minuten vóór de kom van het dorp Halen rijen de boerderijen al hof aan hof langs de steenweg. Welnu, geen enkel dier woningen staat overeind. De meesten rookten nog en bij sommigen sloegen nog speelse vlammetjes op. Door soldaten in Halen werd mij later verteld dat dat alles tijdens het gevecht in brand geschoten was, maar ik kan het moeilijk geloven dat dit zo systematisch geschiedt. In een der puinhopen liep een zeug met haar biggen te wroeten, het waren de enige levende wezens die ik in die twee kilometer lange ruïne tegenkwam. Hier en daar lagen nog hopen ingewanden langs de weg; een erbarmelijk gezicht.

Vlak vóór het dorp, waar de Gete de straatweg snijdt, bij de brug die de Belgen hadden opgeblazen maar waar de Duitsers een nieuwe geslagen hadden, stootte ik op een Duitse post, die mijn burgemeesters-bewijs geen voldoende legitimatie vond. Gelukkig had ik geen wapens bij me, want wie er draagt wordt zonder vorm van proces op de plaats zelf doodgeschoten, ook al is hij de onschuldigste man van de wereld. In Alken bijvoorbeeld verging het zo de broer van de dokter, die zelf nu de Duitse gewonden moet verzorgen. Ik werd gefouilleerd en vastgehouden om met het eerstvolgend konvooi naar Diest of naar Hasselt te worden getransporteerd, waar de commandant van de stad dan over mijn verder lot zou beslissen. Dat vooruitzicht was wel niet zorgwekkend, maar ondanks de goede bejegening van kapitein, luitenant en manschappen toch minder prettig, omdat mijn familie een nacht vol ongerustheid zou doormaken wanneer ik niet tijdig thuiskwam. Met veel moeite en omzichtigheid wist ik echter te ontsnappen, na een gevangenschap van drie uur, toen het alarm geblazen werd om een onverwacht schot, dat op korte afstand van de wacht viel. De soldaten dachten dat er weer door burgers op een post geschoten was. Maar de kapitein was woedend, vermoedde dat een kerel een varken in het vizier genomen had en "Diese Schweinerei soll mir aufhören" voegde hij er zeer toepasselijk aan toe. In een oogwenk was alles in rep en roer, en ik ontquam gelukkig naar Hasselt.

De Belgische staatscourant bevat een koninklijk besluit van 24 dezer, waarbij wordt vastgesteld, dat het niet door de Duitsers en de verbonden legers bezette grondgebied een enkel militair district vormt. Luitenant generaal Clooten is tot militaire gouverneur over dat district benoemd.

27 augustus 1914

Men meldt ons uit Maastricht op 25 augustus:

In een bericht van gisteren sprak ik over een Belgische soldaat, die afgekeurd zijnde hierheen was gekomen. Hedenmorgen nu had ik een onderhoud met hem en vertelde hij mij zijn wedervaren. Hij behoorde tot het 14e regiment en is onmiddellijk, toen de Duitsers voor Moelingen België binnengedrongen waren, moeten vertrekken naar Romsée, in het land van Herve. Hier hebben zij woensdag vijf augustus de vijand afgewacht en donderdagnacht om 2 uur is het gevecht begonnen. Van twee kanten zijn er veel doden en zeer veel gewonden geweest. Ten slotte zijn de Belgen daar voor de veel grotere overmacht van de Duitsers moeten terugtrekken. Ze zijn vandaag gemarcheerd op Loncin: van hieruit naar Waremme en toen naar Hannut. Daar hebben zij stelling genomen naar de kant van Belgisch Limburg.

Ze moesten daar loopgraven maken, waarin zij een nacht hebben doorgebracht. Om 4 uur 's morgens heeft het 11^e linieregiment toen positie genomen in de loopgraven. Zij zijn van daar weggetrokken naar Hoegaarden bij Tienen, alles te voet.

Te Hoegaarden zijn ze samengekomen met de verdere troepen. Ze zijn op Leuven aangetrokken, waar zij twee dagen bleven. Vandaar ging het naar Aarschot, waar ze weer loopgraven moesten aanleggen en waar hij ook mee de slag geleverd heeft. De Duitsers hadden daar hun artillerie geplaatst tegenover het Belgische veldleger, dat is moeten terugtrekken. Hij beweerde, dat tegen dat Duitse geschut niets bestand was. Het was een ware regen van kogels, die over Aarschot neerkwam. Hij vertelde, dat, terwijl zij op het slagveld bezig waren, hun, zowel onze als de doden der Duitsers te begraven, de Duitse artillerie vooruit schoof en het vuur opende.

Het Belgische leger is toen teruggetrokken op Mechelen en van daar naar een plaatsje in de buurt van Antwerpen. Al die nachten in de loopgraven en in de regen hadden hem een zware koude bezorgd, zodat hij in het hospitaal te Antwerpen werd opgenomen. Na enige dagen door de geneesheer onderzocht, werd hij ongeschikt bevonden voor lange marsen en afgekeurd. Naar Luik teruggaan, waar hij thuishoorde, was geen denken aan. Daarom raadde men hem aan zo spoedig mogelijk de Nederlandse grens te bereiken. Hij wist niet meer de naam van het grensstation maar het zal wel Essen geweest zijn. Van hieruit werd hij gratis vervoerd naar Roermond en vandaar is hij hierheen gekomen.

De Belgische legatie deelt mee: bij een wet van vier augustus jongstleden is een amnestie verleend aan alle Belgische deserteurs. Deze moeten vóór vier september weer in het Belgische leger aanwezig zijn, zijnde dit de uiterste termijn.

28 augustus 1914

Berlijn. De Belgische bevolking heeft bijna overal aan de gevechten deelgenomen. Daarom zijn de strengste maatregelen tot onderdrukking van het bendewezen der francireurs genomen.

29 augustus 1914

De Meierijsche Courant meldt de voorwaarden, waarop de burgemeester van het Belgische plaatsje Bree, die door de Duitsers als gijzelaar naar Tongeren was gebracht omdat door Belgische gendarmes op Duitse soldaten was geschoten, is vrijgelaten. Zij luiden:

Er zal moeten bewezen worden dat de Belgische gendarmerie deel uitmaakt van het leger, en zo niet, dan is de burgemeester Martens

gehouden binnen een week de gendarme, welke het dodelijk schot heeft gelost, over te leveren of aan te wijzen. Anders zou de burgemeester het met zijn eigen leven moeten bekopen, terwijl bij zijn niet verschijnen na de verstreken termijn de stad Bree het zou moeten ontgelden. De burgemeester, die zich, naar men weet, met zijn familie op Nederlandse bodem bevindt, verkeert daardoor in een netelige positie.

Natuurlijk zijn bij de verschillende regeringen stappen gedaan om de zaak alsnog in het reine te brengen.

Bree is bijna geheel verlaten en de Breeënaars zoeken schuilplaats op Nederlands grondgebied. Tot op de schepen in de Zuid-Willemsvaart, die overbevolkt zijn, ja zelfs tot in de dennenbossen zijn families gekampeerd in gezelschap van grazende geiten en schapen, kortom, te midden van hun inderhaast geredde have en goed.

Men meldt ons uit Maastricht op 28 dezer:

Enkele vluchtelingen zijn naar hun haardsteden teruggekeerd, terwijl een groot aantal, nu meer gegoeden, de stad zijn binnengekomen uit Tongeren en omstreken en ook uit Luik. Het schijnt toch waar te zijn dat de Duitsers de mannen van 17 tot 45 jaar rekwireren en ze naar Duitsland zenden om daar de oogst binnen te halen. Liever dan dat te doen vluchten ze naar Nederland. De burgemeester van Bree, nog steeds op zoek naar zijn gendarmen, vertoeft in onze stad.

Als zeker werd mij medegedeeld dat de Duitsers bij de drukker en uitgever van de Eendracht, een krant te Mechelen aan de Maas verschijnende, persen hebben vernield omdat hij tegen de Duitse keizer had geschreven. Hedenmiddag is Maastricht weer

overstroomd door honderden vluchtelingen uit Wonck en Bassenge.

30 augustus 1914

De burgemeester van Bree.

Men meldde gisteren aan de Meierijsche Courant:

Gistermiddag verscheen weer een auto met Duitse militairen voor de woning van de burgemeester van Bree. In hun midden hadden zij de deken van die plaats. Zij vroegen aan de dienstmaagd, waar de burgemeester zich bevond.

Op het antwoord, dat de burgemeester voor zaken uit was, maakten zij rechtsomkeer, lieten vervolgens de deken enige ogenblikken de tijd een bezoek te brengen aan zijn pastorie en voerden hem daarna weer mee in de richting van Hasselt.

Zojuist echter krijgt Bree's burgemeester alhier (te Budel) de geruststellende telegrafische tijding van de Duitse consul, dat noch aan hem, noch aan de stad Bree enig leed zal geschieden, met de mededeling, dat een brief zal volgen.

Men verwacht nu ook spoedige invrijheidstelling van de deken.

1 september 1914

Van Maastricht naar Brussel.

Een onze correspondenten meldt ons uit Maastricht:

Een inwoner van Maastricht, die gisteren per auto de tocht van daar naar Brussel ondernam om een dame te halen, vertelt ons daarvan het volgende:

Nadat ik bij de Duitse vice-consul mij van een pas voorzien had en een schriftelijk bewijs had getekend, dat wanneer de auto door Belgen of Duitsers opgevraagd zou worden, ik daarvoor alleen aansprakelijk was, gingen we om 7 uur de stad uit. Allereerst naar Tongeren. Reeds een eind voor het stadje en in de Maastrichter straat waren de meeste verwoestingen aangericht. Daar toch waren de Duitsers, uit Visé komende, het plaatsje binnengeslagen. Verderop in het stadje was niets vernield, maar er rondom stonden op afstanden Duitse kanonnen. De bewoners was aangezegd, dat op het eerste alarmschot, Tongeren platgeschoten zou worden! Van hier ging het naar Sint-Truiden. Ook hier dezelfde toestand als in Tongeren. Wij namen de weg van Sint-Truiden naar Tienen. Wederom overal straten afgebrand. De haat der Duitsers tegen de pastoors schijnt groot. Tenminste in Tienen werd een klooster met 200 kloosterbroeders bewaakt. Het consigne was: "als er geschoten wordt, gaat het klooster in brand". Ontelbare malen werden we aangehouden, doch na het in orde bevinden van de passen en het afstaan van enige sigaren en sigaretten, konden wij vrij verder. Tot aan Looz. Nadat we hier tweemaal stilgehouden hadden en men ons gezegd had, dat we maar verder zouden rijden, werden we aan het commandantshuis door de naar buiten schietende luitenant aangeroept: "Dadelijk stilhouden, of ik schiet". Nadat we ons gelegitimeerd hadden en op het horen, dat we Hollanders waren, werd hij toeschietelijker. Verder hebben we geen moeilijkheden ondervonden, ja, de Duitsers waren zelfs voorkomend. Dichtbij Tervuren, waar marcherende troepen en geschut de hele weg besloegen, werd zelfs plaats voor ons gemaakt, zodat we met de auto verder konden.

Een aanblik, die we echter nooit vergeten zullen, gaf Leuven en omgeving. In het dorpje Korbeek, dat geheel verlaten scheen, verliet ik even de auto en wilde eens een kijkje nemen. Maar het eerste huisje, dat ik binnentrad, was zo ontredderd en alleen een hond, het enige levende wezen, keek me zo onheilspellend aan, dat ik mijn tocht niet verder doorzette. Een pastoor, die Vlaams sprak, kwam uit een der zijwegen en vroeg ons, of we even met hem mee gingen naar een dichtbijgelegen kasteel, waar hij gewoon was de mis te lezen. Daar woonde baron E. met zijn zes dochters. Het kasteel was verlaten. Het licht brandde er en de tafel was nog gedekt, zoals de officieren die misschien hadden verlaten. De bewoners waren verdwenen. Maar al wat kostbaars in het kasteel was, lag vernield. De schilderijen stukgesneden of uit de lijsten genomen, Venetiaanse spiegels vernield, kasten opengebroken, al het linnengoed overhoop. De kalender wees aan dinsdag 25 augustus. Dus blijkbaar is deze verwoesting in de nacht van dinsdag op woensdag aangericht. De zoon van baron E. schijnt een betrekking bij de Belgische legatie in Den Haag te bekleden. Ontdaan over dit toneel gingen we naar Leuven. Maar wat we daar zagen was verschrikkelijk. De buitenwijken stonden er nog. De binnenstad brandde nog en de lijkenlucht der dode paarden en mensen maakte het voortgaan bijna onmogelijk. De wachten raadden ons dan ook aan een andere weg te nemen.

Om 2 uur kwamen we te Brussel aan. Het Rogierplein voor de Noordstation leek uitgestorven. We gingen zorgen voor een pas om weer uit Brussel weg te komen en troffen daar toevallig een in Brussel wonende Maastrichtenaar aan, broer van een onzer kennissen, zodat we voor hen de groeten konden meebrengen.

Hij ook liet zijn pas klaarmaken, doch was het nog niet met zichzelf eens, of hij Brussel zou verlaten. Hij ondervond geen last. De

levensmiddelen waren er niet duur en het zou alleen het afschrikwekkend voorbeeld van Leuven zijn en de mogelijkheid, dat zo iets zich in Brussel zou herhalen, dat hem het plan om heen te gaan in overweging deed nemen. Er zijn treinen van de legatie, die de Hollanders over Luik naar Aken brengen. Vandaar kunnen ze per elektrische tram naar Vaals en dan verder per auto naar Maastricht. Om niet weer die akelige indruk van Leuven te hebben, gingen we over Waver Jodoigne tot Tienen en verder onze gewone weg terug. Een hevige opzettende mist maakte, dat we langzaam moesten rijden en slechts 15 km/u vorderden, ook al, omdat we telkens moesten stoppen. In Vroenhoven bij de Nederlandse wachten was de boom gesloten en liet men ons niet door. Men hield ons voor Duitsers. Alleen mijn bekendheid met een der wachten, die de commandant ging roepen, maakte, dat wij doorgelaten werden en zo kwamen we te 11 uur 's avonds in Maastricht aan. Die tocht zullen we echter zo gauw niet vergeten.

In Tienen lagen plakaten klaar, waarbij de Duitse regering bekend maakte, dat zij het thans in België bezette gebied als een Duitse provincie beschouwt.

Londen, 1 september. De Daily Express verneemt uit Den Haag, dat de vier rijkste Belgen, Solvay, baron Lambert, Waroque en baron Empain, de betaling van de Duitse oorlogsschatting ten bedrage van 8 miljoen pond gewaarborgd hebben.

2 september 1914

Antwerpen, 1 september. Gisteren kon de positie van de Duitse troepen in de omstreken van Asse doen geloven aan een beweging in de richting van Dendermonde. De noodzakelijkheid om de vrije beschikking te behouden over het Land van Waas had trouwens

reeds geleid tot het verscherpen van de maatregelen ter bescherming.

Vijandelijke troepen hadden zich gisteren van Brussel op weg begeven naar Asse. Heden hebben zij hun opmars naar het noorden echter niet voortgezet.

Ninove is thans door de Duitsers bezet, evenals Aalst. Van de Duitse strijdkrachten is een groot deel in de richting van Brussel teruggetrokken.

Vanavond zijn in het Land van Waas de verbindingen hersteld.

In de provincie Antwerpen en het grootste deel van Belgisch Limburg is de toestand onveranderd.

De Duitsers hebben vanochtend Mechelen weer beschoten en in hoofdzaak op de Romboutstoren gemikt

De Belgische legatie te 's-Gravenhage deelt het navolgende mee:

In antwoord op mededelingen uit Duitse bron, verklaart de Belgische regering nogmaals, dat het niet waar is, dat uitdelingen van wapens of schietvoorraad aan de burgerlijke bevolking van België hebben plaatsgehad.

Van den beginne af heeft de regering daarentegen door middel van proclamaties en alle andere middelen de inwoners gewaarschuwd, dat de verdediging van het land uitsluitend moet overgelaten worden aan de gewapende macht.

Daarenboven zijn sedert de eerste dagen van augustus de wapens van alle burgers, zowel in de steden als op het platteland, afgenomen. Die wapens, merendeels jachtwapens, zijn alle gemerkt

geworden met de naam van hun eigenaar en in de steden achter slot gesteld. Te Namen en te Leuven onder andere heeft men dergelijke gemerkte en gerangschikte wapens gevonden. Men heeft daaruit zeer ten onrechte afgeleid, dat die wapens de namen droegen van hen, voor wie ze bestemd waren en niet die van hun eigenaars.

De regering tekent nogmaals met verontwaardiging verzet aan tegen de belachelijke beschuldigingen van misdrijven, die onder andere te Leuven door Belgische vrouwen zouden zijn begaan.

Naar de Nieuwe Courant verneemt is de gunstige beslissing voor het Belgische stadje Bree (waar gendarmes een Duits militair wielrijder hadden doodgeschoten, hetgeen leidde tot gevangenneming van de burgemeester en de deken), te danken aan de bemiddeling van onze minister van Buitenlandse Zaken, Jhr. Loudon.

Tot hem heeft baron Fallon, de Belgische gezant alhier, zich gewend om zijn bemoeiing ten behoeve van de burgemeester te verzoeken en minister Loudon heeft daarop de formele belofte verkregen, dat deze geen leed van de zijde der Duitse troepen meer zou geschieden en dat Bree gespaard zou blijven.

Moge dit, zegt de Nieuwe Courant zijn weg vinden naar het Belgische volk, waarvan nog altijd een deel zonder enige grond tegen Nederland wantrouwig en verbitterd blijft!

3 september 1914

Men meldt ons uit Maastricht, op 2 dezer:

Sinds 5 uur vanmiddag komen nieuwe troepen vluchtelingen onder geleide van marechaussee uit de richting Tongeren de stad binnen;

velen gaan te voet, sommige voertuigen zijn zeer primitief, zo kwam een oude vrouw hier in een hondenkar aan.

Uit Opveld, Keer en Sobrietas gaan dezer dagen weer 300 vluchtelingen naar Oldebroek. Hier gaat het gerucht, dat een afdeling karabiniers in Hasselt zou zijn. Anderen spreken van Franse soldaten. Of het waar is?

4 september 1914

Antwerpen, 3 september. De toestand is onveranderd. De provincies Antwerpen, Limburg en Hasselt zijn geheel van vijanden gezuiverd.

5 september 1914

In Belgische en Engelse bladen wordt vermeld, dat in de slag bij Halen de Duitse generaal prins von Bulow gekwetst is en donderdag in het kasteel van Henizon, bij Hasselt, dat in een Duits verpleeghuis herschapen was, is gestorven. Het lijk is ter aarde besteld te Wimmertingen.

Volgens Central News is prins von Bulow op de volgende wijze gekwetst:

De Belgische soldaat Rousseau (sedertdien door koning Albert om zijn moedig gedrag gedecoreerd) lag zwaar gekwetst tussen enige dode makers, toen hij een Duitse officier zag die zijn paard inhield en een landkaart raadpleegde. Rousseau nam het geweer op van een gedode Duitse soldaat, legde op de officier aan, en schoot hem van zijn paard. Na deze daad volbracht te hebben, ontnam hij de gewonde zijn hoofddeksel, sprong op diens paard en vluchtte in de

richting der Belgische linie. Deze gesneuvelde was niemand anders dan de prins von Bulow.

Rousseau bevindt zich op dit ogenblik in een Belgisch gasthuis.

Men meldt ons uit Maastricht:

Toen gistermorgen Duitse soldaten per stoomtram uit Tongeren te Lanaken aankwamen en uitstapten, hebben enige arbeiders, die bezig waren stenen te laden, verschrikt de vlucht genomen. Ze werden beschoten. Een hunner is ernstig gewond en naar het gesticht Calvariënberg alhier overgebracht.

7 september 1914

Maastricht, 6 september. Nu inderdaad gebleken is, dat de douanebeambten in Belgisch Limburg de schepen op de Zuid-Willemsvaart de doortocht weigeren en ook de boeren uit de Belgische gemeenten met hun landbouwproducten niet over de grenzen willen laten ten einde deze aan de markt te Maastricht af te zetten, vreest men, dat de markt weldra niet genoeg aanvoer zal bevatten en als noodzakelijk gevolg daarvan de uitvoer van landbouwproducten naar de provincie verboden zal worden. De daar vertoevende grote Belgische bevolking zal er de dupe van wezen. Men heeft de Belgische consul, de heer Stadler, hiermee in kennis gesteld. Deze zal zien, hoe de kwestie op te lossen is.

Om 5 uur trok een karavaan van de Tongerse Poort af door de stad. Het waren ongeveer 12 paarden, 38 koeien en kalveren, een rijtuigje met personen en enige mannen. Ze kwamen uit Heure le Romain en brachten hun vee in veiligheid voor de Duitsers.

9 september 1914

Dwars door België.

Brussel, 6 september 1914.

Het heette, dat Hasselt nu voorgoed door de Duitsers bezet was, en daar ik er toch gaarne van op de hoogte wou komen, wat eigenlijk de noordelijke bezettingslijn van België was, besloot ik, zoveel mogelijk deze lijn af te reizen en vast te stellen.

Bijna kwam een onvoorziene omstandigheid een spaak in het wiel steken, want de chauffeur verklaarde ons, dat hij zonder speciaal bewijs van de Duitse vice-consul te Maastricht niet over de grenzen kon gaan en de vice-consul verzekerde order ontvangen te hebben, dat voor een tijdsverloop van vier of vijf dagen geen passen uitgegeven werden. Dit zou in verband staan met het transport van een der legerkorpsen naar het oostelijk oorlogsterrein. Anderen beweerden, dat er zoveel gewonden waren, dat de lijnen erdoor geblokkeerd waren, en dat daarom de militaire treinen ook niet langer voor gewone passagiers ter beschikking stond.

Hoe het zij, wij zaten er mee, en er bleef niets anders over dan de vice-consul op te zoeken.

Toen de consul kwam bleek het, dat eerst de schapen van de bokken gescheiden moesten worden, want zij, die naar Luik wilden, konden voorlopig geen kans krijgen, wel zij, die naar de kant van Tongeren wilden gaan. Wij naar het front.

En ziedaar, tegen betaling van driemaal fl. 3,60 waren wij voor ons reisje ingespannen.

Bij Veldwezelt gingen we over de Hollandse grens, en vroegen toevallig of de Belgische douane er ook was, waarop de Hollandse

douanier ons een toespraak erover hield, dat het een misbruik van macht zou zijn, als we de Belgische douane voorbijreden, hetgeen echter volstrekt ons plan niet was. De chauffeur evenwel sloeg de schrik om het hart, en hij wilde zijn papieren halen, maar volgens mijn stelregel: "laten we het eens proberen", tuften we 100 m verder, hadden een vriendschappelijk gesprek met een oud mannetje in burger, die douanier bleek te zijn, en gingen ongestoord verder.

Zo ging het langs de mooie weg tot Bilzen, waar men ons de eerste Duitsers gerapporteerd had, en jawel, van de spoorwegovergang wenkten ze ons reeds om stil te houden.

Toen ze hoorden, dat we Hollanders waren, keken ze nauwelijks naar onze passen, en was het dadelijk "Was gibt's neues?" We vertelden, en met vertrouwen zegden de soldaten "Nun, dann wird es in 3 Wochen schon abgelaufen sein!" En dan vertellen ze: ja, ziet u, wij zijn allen bij de 45 jaar oud en behoren tot de Landstorm. We zouden wat graag weer naar huis gaan. Arme kerels! Ze hebben zich met 2 september ook een verzetje gemaakt, en een stropop geüniformeerd, die nu in een groteske houding op het wachthuisje zit.

Alles is hier vreedzaam en rustig, en voor zover ik kan nagaan, is de landbouwer er in zijn gewone doen, tenminste we zagen verscheidene mannen met paarden en eggen bezig, of naar het land gaan, en alle producten stonden goed.

In Hasselt waren geen Duitsers. Ze waren er wel geweest, maar gistermorgen 4 september weer vertrokken, en de kleine post te Bilzen met zijn 15 mannetjes bleek hier de meest vooruitgeschoven bezetting van de spoorweglijn.

Voort gaat het, langs de beruchte straatweg over Halen naar Diest. Even na Herk de Stad beginnen hier en daar de afgebrande hofsteden het totnogtoe zo vreedzaam landschapsbeeld te verstoren.

Dan komen we bij Halen zelf, waar de verwoesting verschrikkelijk is, maar men is zowaar alweer bezig de beschadigde kerktoren te herstellen en de Duitsers hebben een uitstekende houten brug over de Gete geslagen.

Van de Limburgse grens.

Men meldt ons uit Maastricht:

in het huis van de heer Louis Regout, Bosstraat, wordt morgen het Belgische consulaat gevestigd. Met bekwame spoed is de nieuwe consul aan het werk getogen en heeft reeds een gunstige oplossing verkregen voor de doorvaart op Belgisch grondgebied der Zuid Willemsvaart. Ook kunnen de boeren uit de Belgische provincie Limburg vrij met hun veld- en boomvruchten de grens overschrijden en behoeft voor de uit Maastricht uitgevoerde koloniale waren geen invoerrecht betaald te worden. Verschillende Belgische uitgewekenen, onder andere de secretaris van Visé, zijn onder zijn leiding werkzaam en in de allereerste plaats is men bezig een burgerlijke stand samen te stellen van alle hier en in de omstreken aanwezige Belgen. Verder zal er gezorgd worden dat op Nederlands grondgebied wonende vrouwen en kinderen van in Belgische dienst zijnde militairen ondersteund worden. Volgens de nieuwe consul zou dit aantal wel meer dan 1000 bedragen.

Niet minder dan zes geneesheren en negen apothekers uit de Belgische grensplaatsen vertoeven hier.

De Maastrichtse correspondent van de Tijd seint:

De heer Lemmers, pastoor-deken van Visé, die sinds het begin van de oorlog in een stal te Navogne gevangen genomen was, is zondag weer in vrijheid gesteld. Hij mag echter Visé niet verlaten, en verblijft in het klooster St Hadelin.

Maastricht, 9 september. Ongeveer 300 vluchtelingen gaan morgen naar Oldebroek. Hieronder bevinden zich ook artiesten van het theater te Roclenge.

Ruim 150 vluchtelingen keerden gisteren naar hun dorpen terug.

11 september 1914

Als spion aangehouden.

Onze oorlogscorrespondent schreef gisteren:

Van de verschillende ondervindingen, door mij in de loop van mijn oorlogscorrespondentschap opgedaan, is die van gisteren wel de minst aangename geweest. Ik ben namelijk in optima forma als spion gearresteerd, op aanwijzing van een individu, dat zeer waarschijnlijk zelf zijn brood verdient op die weinig eervolle wijze.

Mijn bedoeling was, eerst per auto Leuven aan te doen, en van daaruit te trachten Namen en Dinant te bereiken om in de laatstgenoemde plaats de verwoestingen te constateren.

Ik had in de auto 300 sigaren, die professor Noyons, uit Leuven, verzocht had mee te brengen, en twee rollen Beiersdorf pleister voor het Rode Kruis aldaar. Mijn arrestatie heeft gemaakt, dat ik met de 300 sigaren zit en dat ik Beiersdorf pleister genoeg heb voor mijn hele verdere leven.

Maar bovendien zou ik nog vier brieven overbrengen voor Belgen aan hun nabestaanden in Leuven. En die brieven vooral zijn me een benauwend bezit geweest toen ik begon te begrijpen, dat er wat moeilijkheden kwamen.

Ik was met de wagen 's morgens vroeg al uit Maastricht gegaan en zonder veel moeite tot in het stadje Tongeren gekomen. Een stadje, dat ik misschien al wel tien keer gepasseerd ben. Dit keer was het me wel opgevallen, dat er meer soldaten patrouilleerden dan gewoonlijk, terwijl er veel posten langs de weg stonden, die anders ternauwernood bewaakt wordt. En de soldaten bestudeerden mijn "Bescheinigung" aandachtiger en maakten telkens weer de opmerking, dat er op de pas van mijn chauffeur niet vermeld stond "gültig bis", en alleen maar de datum. Dat moest op de Kommandantur in Tongeren veranderd worden.

De auto draaide dus netjes voor het Tongerse stadhuis, waar de Kommandantur zetelde, een Beiers Landsturmmann wandelde met de "Bescheinigung" van mij en mijn chauffeur de hoge trappen op ... en het enige gevolg was, dat een dikke sergeant na verloop van tijd op mij afstapte en mededeelde dat mijn auto in beslag genomen werd.

Een mededeling, die hij mij ijsig-kalm deed. "Het is een Hollandse auto", protesteerde ik "Dat doet er niet toe", was zijn antwoord. "Die pleziertochtjes per fiets en per auto moeten nu maar eens uit zijn."

"Dus ik krijg mijn auto niet terug?" Vroeg ik, waarop hij zei, dat ik over een paar dagen nog eens kon komen horen. Ik zou intussen een soort kwitantie krijgen en mocht ongehinderd te voet de 18 km naar Maastricht terug wandelen. De sergeant was blijkbaar

verbaasd dat ik niet blij was in het vooruitzicht van de kwitantie en de voetreis en vond het maar half goed, dat ik erop stond de commandant te spreken. Maar omdat ik daar met geen mogelijkheid van af te brengen was, werd ik eindelijk aangediend en stond spoedig voor een officier die me van een zwijgzame aard leek en kortaf het gesprek opende met een: "Vlug een beetje. Wat had u?"

Ik deelde hem mijn grief mee, waarop hij me weer even kortaf mededeelde, dat mijn auto door zijn manschappen gebruikt zou worden. Ik had te kiezen of te delen: ik kon met mijn chauffeur zelf enige opdrachten voor het garnizoen hier uitvoeren of ik moest uit de wagen en dan zou hij er zelf mannetjes inzetten.

Voorlopig verklaarde ik beide voorstellen niet aan te nemen, omdat mijn wagen een Hollandse wagen was en ik een Hollander, maar toen de commandant aanstalten maakte om dan maar zijn mannetjes aan het stuur te zetten, begon ik eens te informeren wat dan de opdrachten zouden zijn, die ik eventueel uit moest voeren. Dat zou zijn: een burger, die in Luik soldaat moest worden, overbrengen daarheen en dan uit Luik twee binnenbanden mee terugnemen. Als ik daarmee in Tongeren kwam, mocht ik 's avonds nog naar Maastricht terug. Vond ik dat niet goed, dan werd mijn wagen in beslag genomen.

Na enig over en weer gepraat besloot ik dan maar zelf de opdrachten uit te voeren. Ik kreeg dus een pas voor Luik en terug en een volgbriefje voor twee binnenbanden. Mijn andere passen werden zolang in Tongeren achtergehouden. De burger ging naast de chauffeur zitten, zijn fiets kwam achter op de wagen te hangen en daar reden we af.

Van Tongeren naar Luik is slechts 19 km, maar hoe kort de afstand ook is, het was toch lang genoeg voor mij om de burger te gaan wantrouwen. De man was gekleed als een werkmans op zijn zondags, met een zwarte bolhoed op. Hij had zich onmiddellijk schuin op de voorbank gezet, zodat hij én de chauffeur én mij kon bestrijken met zijn loerende blik. Het was of ik onmiddellijk een waarschuwing kreeg voorzichtig met die man te zijn en ik begon me dan ook al ongerust te maken over de vier brieven, die ik gesloten van Belgen voor Belgen mee had genomen. Wat er in stond wist ik niet ... misschien hier of daar een onvoorzichtige uitdrukking en de spionage was er.

De burger begon onderweg zijn hart tegen ons uit te storten. Hij woonde in Luik, was getrouwd en vader van vier kinderen, en nu dwong de Duitse militaire overheid hem dienst te nemen in haar leger. Zijn vader was wel Duitser, doch hij was zelf geboren in België en met hart en ziel Belg. Hij sprak zelfs geen woord Duits. "Oh, die ellendige Duitsers, die alles van me afgenomen hebben," barstte hij opeens uit. "Heren, laat me toch gaan, laat me vluchten. Ik wil niet tegen mijn broeders vechten." Hij greep mijn chauffeur bij de arm en wilde die dwingen om stil te houden.

Op dat ogenblik geloofde ik de man en ik had waarachtig medelijden met hem. Ik dacht een moment over de mogelijkheid hem te laten vluchten en het risico te nemen, maar, omdat we overal Duitse patrouilles zagen, begreep ik dat hij zelf gefusilleerd zou zijn voor hij 500 m weg was en mijn chauffeur en ik waarschijnlijk gevangen genomen. Ik zei tegen hem, dat hij wat hij nu zegde maar dienen te zeggen vóór we gingen, dan had ik voor de eer kunnen bedanken. Nu was het te laat. Nu zou inwilliging van zijn verzoek zijn, en misschien ook ons leven bedreigen.

De man was zeer stil geworden en ik zag zijn brede vuisten zich samenknijpen, als er om één van ons neer te slaan. Tegelijkertijd zag ik hem weer loeren naar ons beiden en ik voelde de zekerheid in me, dat die man niet te vertrouwen was, dat hij komedie speelde. Dat gaf me meteen weer angst voor de Belgische brieven, die in de portiertassen van de auto zaten. Ik had het voorgevoel, dat ik die moest vernietigen, wilde ik niet in grote last komen, hoezeer het me ook speet. Daartoe moest ik in de eerste plaats die loerende ogen van me af weten te krijgen.

Ik had nog brood bij me en daarvan bood ik de man een paar sneden aan. Neen, trek had hij niet, hij kon niet eten. Maar op mijn aandringen begon hij toch langzaam met de tanden een paar stukken van het brood te happen ... en nam daarbij de door mij gewenste houding aan, met de rug naar me toe. Die houding werd door mij onmiddellijk benut om met mijn hand in de portiertas te gaan en de vier Belgische brieven eruit te halen en in mijn zak te steken. Een ogenblik verder liet ik de auto stoppen en ging achter een groep struiken de brieven verscheuren, om ze daar meteen te begraven. Daar was ik dus vanaf, maar ... Toen ik terugkwam had de chauffeur de man laten ontsnappen, die op zijn fiets reeds een eind weg was. Onmiddellijk sprong ik op de treeplank van de auto, gelastte: vooruit, en haalde hem spoedig in. Ik greep de vluchteling bij de arm en dwong hem van de fiets af te komen. "Het gaat niet man ... jij gefusilleerd, wij gevangen genomen ... het gaat niet. Blijf maar rustig bij ons."

Ik moest een poosje met hem worstelen, maar toen hij voelde, dat ik zijn arm stevig vast dat, ging hij weer gewillig de auto in. Ik laadde de fiets weer op en daar reden we voort.

In Luik op de Kommandantur was het een zenuwachtige dag en ik had de grootst mogelijke moeite iemand te vinden, die bereid was mijn burger over te nemen tegen bewijs. Eindelijk ontdekte ik dan toch een luitenant, die dat wel wou en me ook aanduidde waar de autobanden te krijgen waren.

Ik stond op de banden te wachten midden op het plein, achter de gebouwen waar de Kommandantur gevestigd is, en zag mijn burger, die soldaat moest worden, in vertrouwelijk gesprek met enige officieren. Een beetje vreemd leek het me wel, maar ... men ziet zoveel in deze oorlog, wat vreemd lijkt. Ik had er dus verder niet over nagedacht, als niet een luitenant op me toe was komen stappen, met een soldaat achter zich aan, en die luitenant me niet toe had gevoegd: "U is gearresteerd, als verdacht van spionage." Onmiddellijk greep de soldaat me bij een mouw en trok me voort. Ik begon maar met te protesteren en vroeg waarom ik van spionage verdacht werd. Op aanklacht van die man daar ... Mijn burger, die zo graag had willen ontsnappen! Ik begon in mijn eerste verontwaardiging meteen te vertellen, hoe ik dacht over die aanklager, waarop de luitenant me vroeg, waar dan mijn papieren waren. "In Tongeren, achtergehouden door de commandant daar."

"Zo", zegde de luitenant ijzig. "Maar daar geloof ik geen woord van."

"Ausgezeichnet", zei ik ijzig terug.

"U is gearresteerd."

"Ausgezeichnet", antwoordde ik weer.

"En als het niet gauw blijkt dat u is, wie is, wordt u gefusilleerd."

“Ausgezeichnet” was weer mijn antwoord.

“Ja, ausgezeichnet”, viel nu officier in.

“Je zult wel eens kijken of het ausgezeichnet is, als je gefusilleerd wordt.”

Dat nu was ik met hem eens. Want zelfs in het gunstige geval dat de Duitse regering na je dood haar leedwezen betuigt bij de Hollandse regering, is de zaak nog niet “ausgezeichnet” te noemen.

Om niet te beschrijven hoe toen een tijd van wachten en wandelen van de ene plaats naar de andere voor me aan kwam, zal ik eenvoudig zeggen, dat ik vier keer de stad door moest om een “hauptmann” te zoeken, die me zou ondervragen. Dit wil zeggen, de soldaten die met de bajonet op het geweer om me heen liepen zochten.

De hauptmann vonden we niet en toen we eindelijk weer in de gang van de Kommandantur stonden, begon ik kort en goed te verklaren, dat ik Hollander was en nu eens voor de commandant gevoerd wenste te worden. Dat dat gezeul met me toch niet aanging en dat men diende te onderzoeken of mijn papieren nu te Tongeren lagen, ja dan neen. Dat men moest telefoneren, telegraferen of erheen rijden om te onderzoeken. Dit ging zo niet langer.

Het gevolg was, dat men eerst weer begon te praten over fusillieren, maar ik van mijn kant wees op de gemene houding van mijn aanbrenger, die drie, vier maal had willen vluchten, eerst beweerde alleen Frans en geen Duits te spreken en nu vloeiend Duits bleek te kennen. Die vriendschappelijk met me mee reed en bij aankomst mij zonder aanleiding van spionage ging betichten.

Eindelijk heb ik het zo ver weten te krijgen dat ik in gehoor werd genomen bij een majoor en daar na veel praten verlof bewam om weer met mijn auto naar Tongeren terug te keren. Zonder banden ... want die werden niet meer uitgegeven.

In Tongeren vond ik gelukkig de commandant niet op de Kommandantur en dus kon ik een Feldwebel op het bureau bewegen gauw mijn "Schein" in orde te maken voor Maastricht.

De chauffeur heeft de wagen nog nooit zo hard laten lopen als op de terugweg van Tongeren naar Maastricht. Het waren voor ons beiden vier ellendige uren geweest van redeneren tot onze keel droog was tegen die laffe beschuldiging en van zenuwspanning dat we niet voorlopig, tot nader onderzoek, zouden worden opgesloten en eventueel inderhaast gefusilleerd. Op die binnenplaats van de kommandantur, nu eens tussen honderden dringende mensen die een "Schein" willen hebben en af en toe met de punt van de bajonet worden achteruit gedreven. Dan opzij gelopen door "doodskop-huzaren" of door een luitenant, die wil dat alles voor hem opzij gaat, en steeds bedreigd door het geweer van de snauwende soldaat, die op je passen moet en iedere keer kortaf roept: "Hier blijven, anders schiet ik."

Ik voor mij ben liever getuige van wat de Engelsen noemen "a clean fight", dan zo vier uur getreiterd te worden met het vooruitzicht misschien per ongeluk opgesloten of per ongeluk als spion gefusilleerd te worden.

12 september 1914

Antwerpen, 11 september.

De provincies Antwerpen en Limburg zijn geheel van Duitsers gezuiverd, evenals bijna geheel Oost-Vlaanderen.

De verrichtingen van ons veldleger tegen de Duitse troepen, die voor de versterkte stelling van Antwerpen liggen, zomede de gisteren vermelde operaties, waarvan het eerste resultaat de herneming van Aarschot was, zijn heden stelselmatig voortgezet.

Ons leger is blijven vooruitrukken en heeft de Duitsers aanzienlijke verliezen toegebracht door het optreden van onze artillerie en in het bijzonder van onze veldstukken van zwaar kaliber, wier uitwerking zeer groot was.

De uitval uit Antwerpen.

Een stadgenoot, die gisteren heeft getracht per auto Namen te bereiken, doch door de Duitsers te Luik is tegengehouden, deelt ons mee uit betrouwbare bron te hebben vernomen, dat de Belgen hun uitval uit Antwerpen zeer krachtig hebben voortgezet. Ze zouden gisteren Leuven weer hebben bezet en thans met de Duitsers slaags zijn op het front Diest-Halen-Tienen.

Wij geven het bericht onder voorbehoud. Van andere zijde meldt men ons dat in het gevecht bij Aarschot Engelse troepen de Belgen hebben bijgestaan.

16 september 1914

De correspondent van de Daily Telegraph te Antwerpen schat de schade door de invallende Duitsers in België aangericht op fl. 500 miljoen.

17 september 1914

Wij hebben al melding gemaakt van het gerucht dat de Duitsers Brussel hadden ontruimd.

Een Antwerps correspondent van de Daily News heeft er nog veel meer bij verteld, naar ons uit het nummer van gisteren blijkt. De Duitsers zijn teruggetrokken langs de linie Namen-Luik; er wordt een brug over de Maas geslagen ten zuiden van Limburg voor de aftocht van de Duitse troepen; in Brussel hebben straatgevechten plaats gehad tussen Pruisische en Beierse militairen ... De correspondent zegt, dat alles uit vertrouwbare bron te weten. Hetzelfde telegram bevat intussen de mededeling dat het Belgische leger voorlopig binnen de versterkte linie van Antwerpen blijft. Het klopt niet erg.

20 september 1914

Van de Limburgse grens.

Men meldt ons van gisteren uit Maastricht:

De passagiersboot van Luik naar Maastricht is hedenmorgen te Herstal door de Duitsers aangehouden en op dit ogenblik, 7 uur 's avonds, nog niet binnengekomen. Het uur van aankomst is anders ongeveer 12 uur. Men beweert dat er brieven mee over de grens gaan en dit verboden is. De vrachtboten, waarvan er twee geladen lagen, ondervinden veel last; deze hebben Nederlandse ambtenaren aan boord om te voorkomen dat er contrabande uitgevoerd wordt.

Maastricht, 20 september. Hedenmorgen werd het Rode Kruis opgebeld met de mededeling, dat er in Lanaken (ten N.W. van Maastricht, op Belgisch gebied, niet ver van de Nederlandse grens) gevochten werd, dat er gewonden waren, en of de auto er heen kon gaan.

Dr. Brockx ging er met een auto dadelijk op uit, maar kwam onverrichter zake terug. Wel was er gevochten, doch de Duitsers hadden hun gewonden meegenomen en aan Belgische kant was niemand gevallen. Dit komt overeen met wat ik hoorde, namelijk dat vrijdag ongeveer 200 Duitsers in Kanne waren en de weg naar Rekem vroegen. Ze waren op zoek naar Belgische patrouilles. Rekem nu ligt in de buurt van Lanaken.

De Belgen hebben in Lanaken de Duitse vlag neergehaald en de Belgische gehesen. Duitsers waren er om half twaalf niet meer te zien.

24 september 1914

Uw bericht dat Lanaken door de Belgen hernomen was, is hier met vreugde door de pers overgenomen. Men wist in het geheel niet dat de Belgische troepen weer zo ver waren doorgedrongen. De Bien Public meldt vanavond dat Rekem, Stokkem, Maaseik, As, Bree en Leopoldsburg door de Belgen bezet zijn.

Men meldt ons uit Maastricht op 22 september:

Zoals men weet, zijn er zondag bij Lanaken schermutselingen voorgevallen tussen Belgische en Duitse militairen. Nu beweren de Duitsers, dat ook burgers geschoten hebben. Een andere lezing is, dat de Duitsers de burgers beschuldigen de spoorlijn opgebroken te hebben. Ze moeten zelfs zondag het kerkje omsingeld hebben

tijdens de godsdienstbeoefening. De pastoor heeft echter met zijn gemeentenaren door een achterdeur weten te ontsnappen.

Hoe het ook zij, de Duitsers hebben bedreigd Lanaken met de grond gelijk te maken. Dit zou geschieden door de Landstorm, die in Tongeren ligt. Dit werd aan de Belgische consul, de heer Stadler, alhier door de dorpelingen bericht. Deze wendde zich tot de vice-consul van Duitsland, Mr. Haex en deze stelde zich in verbinding met de Kommandantur te Luik. Daar antwoordde men hem, dat er in Luik niets van bekend was: doch dat er zonder de staf niets zou gebeuren. Van het platschieten, dat hedenmorgen om 6 uur zou beginnen, is hier niets bekend. Men had hier ter stede, met het oog op die beschieting, reeds op een groot aantal vluchtelingen van die kant gerekend. Wel zijn er gisterenavond al enigen gekomen, doch de grote stroom is er niet, zodat de bedreiging wel niet ten uitvoer zal gebracht zijn.

27 september 1914

Naar de Limburgsche Koerier verneemt, zijn de heren Victor Marres, burgemeester, en M. Schiepers, secretaris, van de nabij Maastricht gelegen grensgemeente Vroenhoven (Montenaken) door Duitse dragonders gevangen genomen en meegevoerd. Eveneens is dit het geval met de heer M. Scholberg, burgemeester van de iets verder gelegen Belgisch-Limburgse gemeente Zichen Zussen Bolder.

Deze aanhoudingen zijn geschied naar aanleiding van het door de Duitsers uitgevaardigd bevel, dat de Belgische gemeentehoofden niet de bij koninklijk besluit voorgeschreven oproeping van de manschappen der jongste lichte mochten uitvoeren of voor hun vervoer zorgen.

De Duitsers stellen zich namelijk op het standpunt, dat het bezette deel van België thans Duits grondgebied geworden is, en daar geen orders van een vreemde soeverein (in casu de koning der Belgen) mogen worden uitgevoerd.

28 september 1914

Het opkomen van de rekruten der lichterding 1914 in de niet bezette provincies gaat geregeld zijn gang.

Ze worden allen naar Lier gezonden. Van de lichterding, die 33.000 man telt, rekent men een derde te kunnen bijeen krijgen.

Het Handelsblad meldt:

Niettegenstaande de talrijke Duitse troepen te Hasselt en Bilzen, is het de Belgische genie gelukt de spoorweg op enkele plaatsen op te blazen. Het verkeer van Luik-Tongeren-Bilzen en Hasselt is voor deze laatste stad nu afgesloten.

Breda, 28 september. De laatste dagen der vorige week zijn grote troepen van Aken uit in de richting Antwerpen vervoerd. In Noord-België voeren thans kleine Belgische afdelingen een voortdurende krijg.

Breda, 28 september. Zondag en in de afgelopen nacht zijn de Duitse troepen in Belgisch Limburg weer aanvallend opgetreden en hebben er talrijke schermutselingen plaats gehad. Een gevolg hiervan was, dat de Belgische bezetting uit Mol zondagnamiddag moest terugtrekken op Turnhout en de eerste plaats werd toen door de Duitsers bezet.

Breda, 28 september. Aan een der Nederlandse grensposten in Limburg heeft zich bij de luitenant Van Dorst hedenmorgen

aangemeld een Duitse militaire wielrijder, een landweerman, die van zijn troepen was afgedwaald en reeds twee dagen door Noord-België zwierf. Hij werd achtervolgd door vier Belgische burgers en daarom gaf hij zich aan onze post aan de grens gevangen. De vier Belgische burgers, die hem volgden, bleken evenwel niet gewapend te zijn.

De Duitser vertelde eerst in Lotharingen te hebben gestaan, maar vandaar de vorige week met een bataljon naar België te zijn teruggezonden, alwaar hij reeds bij de stelling Antwerpen in het vuur was geweest. Hij toonde een Franse geweerkogel met duidelijke inkervingen.

29 september 1914

Ik ben vandaag over de grens gegaan en ik zag de weg bij 's Gravenvoeren, waarlangs in augustus duizenden en duizenden Duitsers trokken, nu stil en verlaten. Geen Duits soldaat was er te zien.

Verderop te Sint Pieters Voeren, waren enkele Duitsers. Zij hielden in de vijver bij het kasteel. Deze post behoorde tot de bezetting van Aubel, het stadje aan de spoorweg naar Aken, slechts een paar honderd Duitsers sterk.

30 september 1914

Zondag hebben de Duitsers een trein van Hamont naar Antwerpen onder vuur genomen.

De Nieuwe Gazet vertelt daaromtrent:

“De enkele vreedzame reizigers, die te Hamont waren ingestapt in de vaste overtuiging ongestoord Antwerpen te bereiken, waren niet

weinig verwonderd te Balen-Wezel de trein te zien stoppen. Dit is de laatste halte voor Mol en de chef had bericht ontvangen dat de laatste plaats door Duitse troepen was bezet.

Het oponthoud duurde niet lang, want na een half uur kwam er telegrafisch bericht uit Mol dat alle gevaar was geweken en de trein kon doorkomen. Dit was een list, door de bevelvoerende officier van de Duitse troepen te Mol gebruikt om de trein in handen te krijgen.

Deze vervolgde dus zijn weg. Te Mol, naar gewoonte willende stoppen, werd men echter met geweervuur ontvangen, gericht op de locomotief en op de onmiddellijk volgende wagen.

De machinist en de stoker toonden een heldhaftige koelbloedigheid en stoomden uit alle macht vooruit. Ondertussen hadden vier militairen, in de wagon gezeten, zich dapper teweer gesteld. Een hunner was boven op de wagen gekropen, drie anderen stelden zich voor de vensters en zo beantwoordden zij het vijandelijke salvo naar best vermogen. Van Mol tot even voor Geel doorstond de trein het vuur.

De loopgang naast de compartimenten was gevuld met hulzen. De onzen hadden dus met voorbeeldige ijver de beleefdheden der Duitsers beantwoord. Ofschoon op hen niet werd geschoten, waren de weinige reizigers in de andere wagons natuurlijk ontdaan van schrik toen zij te Geel aankwamen.

Men kan zich voorstellen met welke geestdrift het treinpersoneel en de soldaten hier werden ontvangen. Van hun heldhaftig gedrag zal aan de overheid verslag worden gedaan.

De locomotief en de tender waren met een groot aantal sporen van de Duitse kogels versierd. Eveneens de wagen die daar achter volgde.

De soldaten schatten het aantal Duitsers van Mol tot Millegem en verder tot Geel op wel tweehonderd. Het was een afdeling der troepen, welke de streek van Olmen, Balen en Leopoldsburg bezetten.”

Het voortdringen der Duitse soldaten in Belgisch-Limburg duurt, zo seint men ons van de Brabantse grens, steeds voort. Op het oogenblik staan zij tot slechts enkele kilometers van Turnhout af. Voortdurend hebben kleine schermutselingen plaats. Op de grenzen hoort men duidelijk het geweervuur en geknetter van het Duitse geschut. Maandagmiddag moet men de spoorbrug bij Mol in de lucht hebben doen springen. De verpleegden uit de grote krankzinnigeninrichting te Geel zijn voor de komst der Duitsers over de grenzen gebracht. Op de wegen, welke van de Belgische Kempen naar Eindhoven, Tilburg en Breda voeren, ziet men honderden vluchtelingen voorbijtrekken. Te Breda zijn alle hotels en vele pensions overvol en nog steeds komen vluchtelingen aan.

Een zitting van de Duitse krijgsraad te Tongeren.

Men schrijft ons uit Maastricht:

De stad Tongeren die sedert de oorlogsverklaring het toneel geweest is van zoveel tragische gebeurtenissen, en waar de stedelijke autoriteiten blij hebben gegeven van de grootste moed en van de grootste waardigheid, is geheel in beroering geweest door het proces, gericht tegen de burgemeesters en secretarissen der gemeenten Vroenhoven, Zichen Zussen Bolder, Valmeer, Millen, Grote Spouwen en Kleine Spouwen.

Op achttien september hadden deze ambtenaren een telegram gekregen van de divisiegeneraal te Hasselt, de heer de Schepper, hun aanschrijvende dat zij de miliciens van de lichter 1914 in kennis hadden te stellen dat deze binnen drie dagen naar Antwerpen moesten vertrekken, wilden zij niet voor deserteurs gehouden worden. Een burgemeester van een naburige gemeente, die geweigerd had aan dit verzoek te voldoen, werd door Belgische soldaten weggevoerd en naar Antwerpen gebracht om gevonnist te worden.

De plaatselijke Duitse commandant van Tongeren, majoor Sterzel, die gehoord had dat de burgemeesters van bovengenoemde gemeenten de miliciens aangezegd hadden dat ze opgeroepen waren, liet de burgemeesters dier gemeenten evenals vier gemeentesecretarissen gevangen nemen. Zij werden naar Tongeren gebracht en in hechtenis gehouden tot 24 september.

De advocaat Meyers, wetende dat deze personen voor de krijgsraad zouden verschijnen, liet aan de auditeur-militair vragen, of hij ze mocht verdedigen. Aanvankelijk werd op deze vraag geen acht geslagen; maar donderdagmorgen werd advocaat Meyers op het stadhuis ontboden, waar de krijgsraad om 10 uur zitting hield. Mr. Meyers verzocht de krijgsraad hem toe te staan zich advocaat Deploige toe te voegen, wat hem toegestaan werd.

De krijgsraad was samengesteld uit vijf officieren, van welke twee uit Luik en de anderen uit Tongeren. Uit de instructie bleek, dat de burgemeesters, door het ontvangen telegram ten uitvoer te brengen, slechts gehoorzaamd hadden aan de Belgische militaire autoriteit van hun district en dat zij, met het lot, voorbeschikt aan de andere burgemeester, voor ogen, geoordeeld hadden dat zij zich niet aan de opdracht konden onttrekken.

Na het verhoor, dat 2 uur duurde, vroeg de auditeur-militair een schorsing van de zitting, om hem, evenals de verdedigers, in staat te stellen zich voor te bereiden.

Na een kwartier werd de zitting heropend en de auditeur-militair las de akte van beschuldiging voor. Hij las de Duitse wet voor, volgens welke de personen op Duits grondgebied of op grondgebied, door de Duitse troepen genomen, die met opzet het rekruteren begunstigen van miliciens van het vijandelijke leger, ter dood veroordeeld worden. Hij besloot tot toepassing van die straf op al de personen, die gedagvaard waren, uitgezonderd de secretaris van Vroenhoven, die onkundig was gebleven van het oproepen der miliciens.

De advocaat Meyers, zeer onder de indruk van de taak en verantwoordelijkheid, hem opgelegd om deze moedige landlieden te verdedigen, begon met de krijgsraad te bedanken voor de eer, hem te beurt gevallen om het woord hier te mogen voeren; hij deed een beroep op de rechtvaardigheidsgeest en zegde, dat zelfs in tijden van oorlog de beginselen, die ten grondslag liggen aan de uitoefening der justitie, stipt toegepast dienden te worden. Hij beriep zich op twee hoofdpunten, om te bewijzen, dat de aangehaalde Duitse wet niet toepasselijk was op het gebeurde. Vooreerst kon de Duitse wet, omdat ze niet in België was afgekondigd, ook niet toegepast worden. In de tweede plaats was niet bewezen, dat de Duitse autoriteit zich uitstreckte tot de gemeenten, waarover het hier ging en dat het ook niet waar was, dat deze gemeenten bezet waren door het Duitse leger. Dat, wanneer het enerzijds waar was, dat Duitse troepen voorbijgetrokken zijn of gehuisvest waren in die gemeenten, waar ook geregeld militaire opvolgingen gedaan zijn en waar geen

vijandelijke daad is voorgekomen, het anderzijds waar is, dat sedert meerdere weken geen Duitse soldaat er meer verblijf houdt.

Dat het zeker is, dat er te Tongeren een plaatselijk Duits commandant is, maar dat niet bewezen is, dat zijn gezag zich uitstrekt tot de bedoelde gemeenten; dat deze gemeenten geen aanschrijving hebben gehad van de commandant van Tongeren, dat zij onder zijn beheer waren; dat dientengevolge de burgemeesters en de gemeentesecretarissen Belgische ambtenaren zijn, benoemd en aangesteld door de koning der Belgen, residerende op administratief gebied onder de gouverneur der provincie, op militair gebied onder de orders staan van de divisiecommandant van Hasselt, generaal de Schepper. De verdediger concludeert, dat de tekst van de aangehaalde wet wegens dit dubbel motief niet toegepast kan worden.

De verdediger eindigde zijn pleidooi met een beroep op het geweten der magistraten, die zelf soldaat, beter dan wie ook weten, hoe groot de verschrikkingen en ellende van de oorlog zijn voor hen, die echtgenoten en vaders in dit vreselijke conflict verwickeld zien. Dat zij zeker niet de ellende in de streek willen vermeederen, die toch reeds zo groot is, door vrouwen en kinderen in rouw te dompelen van ambtenaren, die slechts eerbied en bewondering verdienen; dat, wat hem betreft, hij veel meer waardering voelt voor zijn landgenoten, dan voor de burgemeester, die geweigerd heeft zijn plicht te vervullen.

Advocaat Deploige pleitte op zijn beurt. Hij wees vooral op het moeilijke parket, waarin de betrokken ambtenaren zich bevonden. Hij deed een beroep op het hart der magistraten en deed uitkomen, met hoeveel angstige spanning de families zijner cliënten het oordeel afwachten.

De pleidooien werden in het Nederlands gedaan, zonder dat de tolk, Mr. Bauduin, van Maastricht, behoefde tussenbeide te komen.

De raad trok zich een kwartier in de raadkamer terug. Het is onnodig de aandoening te beschrijven die zich van de beschuldigten, hun verdedigers en de tolk meester maakte.

Daarna werden de aangeklaagden en hun verdedigers binnen geroepen en de raad sprak de 10 beschuldigten vrij. Het vonnis luidt, dat het aan beklaagden ten laste gelegde feit in hoofdzaak is bewezen, maar geeft toe, dat het niet vastgesteld is, dat de Duitse troepen de gemeenten bezet hadden, waarom het hier gaat, en dat derhalve de aangehaalde wet niet van toepassing is.

Toen kwam er een hartroerend en aangrijpend ogenblik. De vrijgesprokenen wierpen zich wenend in de armen van hun verdedigers, die zelf zeer bewogen waren.

Deze zaak heeft veel opzien gebaard in de hele streek en in Nederlands Limburg, op welks grens deze gemeenten liggen.

Niettegenstaande het vrijsprekende vonnis zijn de gevangen personen niet in vrijheid gesteld. Men zegt, dat er nog beroep tegen het vonnis kan komen.

2 oktober 1914

In België zijn de volgende spoorweglijnen opgeblazen door Belgische troepen:

In Limburg: te Diepenbeek een deel van de lijn Hasselt- Bilzen; bij Genk, een deel van de lijn Hasselt-Maaseik; vlak bij Hasselt, een deel van de spoorweg naar Diest.

In Henegouwen: de viaduct van Bierghes, tussen Edingen en Halle; een deel van de spoorweg te Masnuy St-Pierre, tussen Jurbise en Soignies.

In Brabant: een paar punten tussen Leuven en Brussel.

3 oktober 1914

Het verkeer tussen Maastricht en België wordt steeds moeilijker; op alle Kommandanturen moeten de passen afgestempeld worden. De commandant van Tongeren laat daarvoor drie mark per persoon en nog 10 mark per auto betalen, bestemd voor het Rode Kruis. Het gerucht dat deze commandant gesneuveld zou zijn, is niet waar, evenmin als de verwoesting van Bilzen, waar slechts een tiental huizen verbrand zijn.

4 oktober 1914

Aan de Limburgse grens.

Maastricht, 4 oktober. Hevige kanonnades en geweervuur uit de richting Lanaken hebben de bewoners hedenmorgen uit de slaap gewekt. Het duurde van ongeveer half acht tot bijna negen uur.

Een boer uit Veldwezelt vertelde me, dat de Duitsers daar om half zeven zonder meer met geschut doorgetrokken zijn. Het gehucht Briegden, dicht bij Lanaken, met ongeveer 60 huizen is echter beschoten. De molen moet in brand staan en de pastoor zou het allerheiligste hier naar de Lambertuskerk gebracht hebben.

De Cabergweg naar Lanaken is buiten de Brusselse poort voor het publiek afgesloten.

5 oktober 1914

Van de Limburgse grens.

Maastricht, 4 oktober. De Duitsers zijn in Lanaken en hebben daar aan verschillende kanten van het plaatsje huizen in brand geschoten. Een granaat is in de kerk terecht gekomen. Een vrouw heeft een schot door het been gekregen. Een Duits trompetter is gedood door een Duitse granaat. Een Duits gewond officier is naar Luik gevoerd, andere gewonde Duitsers naar Tongeren. Een man die met zijn kar en paard over de grens wilde, zag zijn paard voor de kar gedood; het ligt nog aan de grens.

Er schijnen 50 Belgen in Lanaken geweest te zijn. Die hebben zich nu teruggetrokken in de bossen van Tournebride en daar schijnen de Duitsers hen nu te omsingelen; tenminste het brandt in de bossen. Om half twaalf hoorde men hier weer een schot.

Maastricht, 4 oktober. De Duitse troepen die heden in Lanaken geweest zijn, telden 3000 man en bestonden uit veldartillerie, mitrailleurs, uhlanen en infanterie. De Belgische militairen waren gering in aantal. Tevens was er een gepantserde automobiel. In de kerk zijn drie granaten terecht gekomen, waarvan één in de sacristie en één in de voorgevel, waardoor de kerk nogal beschadigd is. Verder zijn vanaf de kerk van Lanaken tot aan Tournebride alle huizen verbrand, ook het huis van de burgemeester de Caretat. Volgens de Duitsers hebben de burgers geschoten. De troepen zijn vanaf Tournebride verder de weg gevolgd naar Maaseik. Dit waren reservisten uit Hannover. De toegangswegen naar de grens waren afgezet en in Lanaken zelf werd niemand toegelaten per automobiel, die geen op heden afgestempelde pas had. Vele Duitsers hadden rijwielen, terwijl vele fietsen vernield langs de weg lagen.

Een vrouw die een schot in het been kreeg, is naar Maastricht vervoerd en in het Calvarienberg opgenomen. Vanaf de Pietersberg en van de torens was de brand duidelijk waarneembaar. Natuurlijk werd Maastricht weer overstroomd met vluchtelingen. Een vrouw met haar kinderen kwam toen zij onderweg was tot de ontdekking dat zij haar kind van acht maanden in huis vergeten had. Dokter Brocx met zijn Rode Kruisauto tufte er heen en bracht het kind mee. De ambulance in het huis van ex-minister Regout, die thans weer keurig in gereedheid is met 91 bedden, kan zo nodig de gewonden ontvangen. In het vluchtoord Parallelweg waren om 6 uur zoveel vluchtelingen, dat het aantal niet te schatten was. Er kwamen telkens nog nieuwe, maar 600 waren het er zeker. Een groot aantal mannen stond juist in het gelid om vervoerd te worden naar de Koninklijke Papierfabriek, waar zij hedennacht zouden slapen. Dinsdag zullen er ongeveer 250 naar Veenhuizen vertrekken.

Zojuist kwam een jongmens uit Lanaken zich in de ambulance laten verbinden. Zijn broer werd heden gedood.

6 oktober 1914

Te Tongeren wacht ons een nieuwtje. Een correspondent had ons het tragische uiteinde geschetst van de commandant van Tongeren, die ergens bij Lanaken, tegen de Belgen gesneuveld zou zijn. Nu is die commandant voor ons allen een oude bekende, daar we hier ettelijke malen passeerden en onze passen door hem lieten viseren. Toen hij dit nu ook weer in levende lijven deed, konden we ons niet weerhouden hem het Brusselse nieuwtje te vertellen, waar hij hartelijk om moest lachen.

Van zijn goede bui konden we uitstekend gebruik maken, want zojuist was er een verordening uitgekomen, die van iedere

voorbijganger hier drie mark verlangt plus drie mark voor een paard plus tien mark voor een auto. Weliswaar is de opbrengst voor het Rode Kruis, maar we waren toch blij, dat de commandant ons van deze belasting vrijstelde.

Men meldt ons uit Eersel op 3 oktober:

Deels ter aanvulling en verbetering van mijn brief van 20 september kan ik nog het volgende melden.

Bij de aankomst der Duitsers vorige zondag was nog een afdeling Belgische soldaten te Mol aanwezig. Een geweergevecht ontstond, waarbij de Duitsers een officier en twee soldaten, de Belgen twee soldaten verloren. Ook enige burgers, die zich niet voldoende schuil hielden, werden gedood. Allen zijn in het begin der week te Mol begraven. Een kind, dat in de schouder werd getroffen, wordt op het kasteel van de vader van de Belgische premier, te Postel, verpleegd.

Ik heb heden de door de Duitsers opgeblazen brug gezien. Het is de spoorbrug over het Kempenkanaal tussen de stations Mol en Balen-Wezel der lijn Herentals-Neerpelt. De brug is aan de oostzijde opgeblazen; een wilde trein, bestaande uit locomotief, kolenwagen en vier personenwagens, heeft het vernielingswerk voltooid.

Van de Limburgse grens.

Met seint ons uit Roermond:

In het hospitaal te Maaseik is een Duits officier, die te Lanaken gewond werd, overleden. Gisteren zijn Duitse infanterie en cavalerie te Maaseik aangekomen. De commandant heeft het lijk van de officier opgevorderd en de burgemeester der stad gevangen

genomen. Honderden inwoners vluchtten naar de Nederlandse grensdorpen.

7 oktober 1914

Van de Limburgse grens.

Men schrijft ons uit Roermond op 6 oktober:

Omtrent het gebeurde te Maaseik kan nog worden medegedeeld, dat maandagmorgen omstreeks 10 uur Duitse troepen aankwamen, minstens 1200 in aantal en bestaande uit artillerie, doodskoppenhuzaren en infanterie.

Voor het binnentrekken der stad was de burgemeester, de heer Driessen, de Duitsers per auto tegemoet gereden.

De militairen deelden mede, dat zij ook nog dinsdag in Maaseik zouden vertoeven en daarna verder zouden gaan in de richting Antwerpen. Zij kwamen van Luik. Een officier verklaarde, dat de vluchtelingen gerust konden terugkeren; er zou Maaseik, wanneer alles rustig bleef, geen leed geschieden.

Aan de uitgangen der stad werden 's avonds wachtposten uitgezet.

De bevolking hield zich kalm, doch slechts weinigen vertoonden zich op straat.

Om 4 uur in de namiddag had de begrafenis plaats van de Duitse officier, wiens lijk door de Duitse commandant was opgevorderd. Een dertigtal infanteristen bewezen de militaire eer.

De begrafenis werd bijgewoond door de burgemeester en andere stedelijke autoriteiten en enige officieren. In de cafés en de winkels

waar prentbriefkaarten verkocht werden, was de drukte het grootst. De Duitsers betaalden alles contant.

Vele vluchtelingen zijn teruggekeerd.

Na de begrafenis van de officier werd de burgemeester weer in vrijheid gesteld.

Van de Limburgse grens.

Men meldt ons uit Maastricht:

De Duitsers, die Maaseik bezetten, hebben de burgemeester en de deken als gijzelaars gevangen genomen. Ze hebben beslag gelegd op het raadhuis, de toegangen tot de stad versperd en kanonnen en mitrailleurs op het marktplein geplaatst. De bevolking vlucht.

8 oktober 1914

Van de Brabantse grens.

Eindhoven, 7 oktober. Even na van half acht kwamen hier binnen Belgische militairen, ter sterkte van een officier, luitenant Buysschaet, 5 onderofficieren en 115 manschappen, vrijwilligers van het 4^e regiment. Zij waren vanmorgen om 8 uur uit Kaulille vertrokken met de opdracht om een Duitse troepenmacht, welke in Maaseik gesignaleerd was, te verkennen. Ter hoogte van Demi-Chemin, tussen Lozen en Hamont, kwam het tot een treffen, doch de Duitsers, die behalve over een 1200 man infanterie, ook over vier stukken geschut en 5 mitrailleurs beschikten, dwongen hen terug te trekken, doch niet dan na een hevig gevecht. Zij werden door de Duitsers scherp vervolgd en vechtend trokken zij langzaam in de richting Hamont om daar in de bossen dekking te zoeken en de strijd opnieuw aan te binden. In het bos waren ze aan een moorddadig

geschutvuur blootgesteld en moesten verder terug, hun gewonden en doden achterlatend.

De Duitsers rukten nu op Hamont aan: de inwoners van deze plaats waren voor het merendeel reeds naar Nederland gevlucht. De Belgen hadden opnieuw stelling genomen in een meer achterwaarts gelegen bos, niet ver van de Nederlandse grens. Daar verscheen de secretaris van Hamont met de mededeling dat de Duitse commandant Hamont zou laten beschieten indien ze zich niet gevangen gaven. De luitenant besloot toen om Hamont te sparen, doch gaf zich niet aan de Duitsers gevangen, maar trok de Nederlandse grens over, waar zij ontwapend werden. De secretaris keerde terug naar de commandant met de mededeling dat de Belgen de Nederlandse grens over gegaan waren. Hamont is daarop niet gebombardeerd geworden. Morgen worden de Belgen naar het interneringskamp doorgezonden.

Aan de Limburgse grens.

Men schrijft ons uit Maastricht:

Over de beschieting van Lanaken op zondag is gemeld, dat de bezitting van Graaf de Mérode gespaard was. Op het kasteel Hocht, waar een dochter van Graaf du Monceau woont, die echter met haar gezin bij familie op Nederlands grondgebied vertoeft, was nog slechts een gezelschapsdame, Nederlandse van geboorte, aanwezig. De oprijlaan van het kasteel ligt slechts door de straatweg gescheiden van de uitspanning Tournebride, het laatste huis van de rij, die door de Duitsers verbrand is. Een twaalftal Duitsers kwam daar binnen om te onderzoeken, of er geen franc-tireurs waren. De dame ging met hen mee door de hele bezitting, waar ze niets verdachts vonden. Na gegeten en gedronken te hebben, gingen ze

heen, zonder in het kasteel en de daarbij behorende pachthoeve iets beschadigd te hebben. De Duitsers trokken ook voorbij het dorpje Rekem. Hier nu is een verbeteringsgesticht voor jeugdige misdadigers. Enigen beweren, dat de Duitsers het deden, een andere lezing, die wij voor de juiste houden, zegt, dat de directeur de deur openzette tot vluchten, kortom alle jongens zijn er vandoor en ofschoon ze allen kleren van het gesticht dragen, zal het toch moeilijk zijn ze weer op te pikken. Er schijnen er verschillende hier in Maastricht rond te lopen.

Aan de Limburgse grens.

Maastricht, 8 oktober. Ik verneem daar juist, dat hedennacht in het gesticht Calvariënberg is gebracht het lijk van de heer de Catarat, burgemeester van Lanaken, overleden te Hamont ten gevolge van een buikschot. De hem vergezellende militairen hebben zich aan de grens aan onze soldaten overgegeven. Het lijk is door doctor Broc gehaald. 150 Belgische soldaten zijn geïnterneerd.

9 oktober 1914

Men meldt ons uit Eindhoven:

Bijna alle inwoners van Achel en Neerpelt zijn naar Valkenswaard gevlucht, ook de burgemeester van Achel, graaf de Cornet, is daar.

Alle ambtenaren zijn gevlucht, behalve de Achelse stationschef, die Hollands ambtenaar der Nederlandse Staatsspoor is.

Vlak bij onze grens hebben de Duitsers voeling gekregen met enkele groepjes Belgische soldaten. Een honderdtal vrijwilligers, onder generaal de Schepper, die geheel van de hoofdtroepen waren

afgesneden, bevindt zich thans in de Achelse Kluis. Verwacht wordt, dat de generaal zich zal laten interneren.

Hamont staat in brand.

Van de Limburgse grens.

Men meldt ons uit Maastricht:

De burgemeester van Bilzen, de heer Houben, en enige gemeenteraadsleden zijn hier aangekomen. De burgemeester is voorwaardelijk in vrijheid gesteld. De gemeenteraadsleden zullen hier met hun burgemeester vergaderen over de oorlogsschatting van 100.000 frank, die door de Duitsers van Bilzen geëist wordt.

Men meldt ons uit Roermond van 8 dezer:

De Duitsers hebben gisteren Maaseik verlaten, ze zijn in de richting Antwerpen getrokken. De rust is in deze stad teruggekeerd. De bewoners hebben niet de minste last van de Duitsers ondervonden; de soldaten gedroegen zich zeer hoffelijk.

De naar hier gevluchte bewoners keren zoetjesaan naar hun haardsteden te Maaseik, Kessenich, Ophoven, Geistingen, Aldeneik en Molenbeersel terug.

Voor sommigen levert deze terugkeer evenwel grote moeilijkheid op. Enige boeren hebben namelijk bij het verschijnen der Duitse soldaten hun paarden, koeien, varkens en schapen bij families op Nederlands grondgebied inderhaast in veiligheid gebracht; zelfs het nodige veevoeder werd meegenomen.

De meest zonderlinge gevallen hebben zich voorgedaan bij de mensen, die in allerijl de vlucht namen. Velen hunner ontliepen hun

woning zonder iets mee te nemen, slechts gedeeltelijk gekleed, anderen hadden een gedeelte van hun have en goed op een kinder- of kruiwagen geladen. Er zijn vluchtelingen gezien, die, hun kalmte verloren hebbend, zonder omzien voortholden, met een pook, een pot enzomeer.

Aan de Eindhovense Courant wordt omtrent de beschieting van Lanaken nog gemeld dat de kapelaan Hamers, geboortig van Tilburg, zich juist in de biechtstoel bevond, toen een bom in de sacristie terecht kwam, welke veel schade, vooral aan de beelden, heeft aangericht. De kapelaan heeft zich door de vlucht naar Nederland kunnen redden. Zijn huis, en ook dat van een andere kapelaan is afgebrand. Van de ingezetenen is er een gedood en een gewond. De Duitse verliezen zijn onbekend.

Gisteren is te Maaseik Duitse infanterie en cavalerie aangekomen. De burgemeester der plaats is gevangen genomen. Honderden bewoners vluchtten naar Nederland.

10 oktober 1914

Van de Brabantse grens.

Men meldt ons uit Eindhoven:

Generaal de Schepper is in de Achelse Kluis (het juist op de grens gelegen Trappistenklooster) met 200 militaire wielrijders, 200 soldaten, vijf militaire auto's en één mitrailleur. Tweeduizend man Duitsers met een batterij kanonnen zijn bij de Kluis. De generaal kan zich overgeven of, aangezien een gedeelte van de kluis op Nederlandse bodem staat, zich doen internen. Men vermoedt dat hij het laatste zal doen, daar tegenstand tegen de overmacht van Duitsers, die over geschut beschikken, nutteloos is.

De bejaarde paters uit het klooster zijn in allerijl over Valkenswaard naar hier vertrokken en verder naar Venlo om in het klooster te Tegelen een wijkplaats te vinden.

11 oktober 1914

Van de Brabantse grens.

Men meldt ons uit Eindhoven op 9 dezer:

De Duitsers zijn van Achel weggetrokken in de richting Hasselt, doch zegden terug te zullen komen. Vanuit de Kluis laat generaal De Schepper verkenningen door wielrijders ondernemen.

Limburg

12 oktober 1914

Men meldt ons uit Maastricht, op 10 oktober: Hedenmorgen te half acht, is in de kapel van het gesticht door Calvariënberg de lijkdienst gehouden voor wijlen de heer de Caritat, burgemeester van Lanaken. De pastoor van Lanaken die hier in de stad vertoeft, las de mis. Honderden belangstellenden onder wie vele Maastrichtenaren, maar in hoofdzaak vluchtelingen uit Lanaken en omgeving, woonden de dienst bij. Te 8 uur werd het stoffelijk overschot bijgezet op de begraafplaats van Maastricht aan de straatweg naar Tongeren. Verschillende kransen dekten de lijkbaar. Één was aangeboden door de Lanakense vluchtelingen. Met linten in de Belgische kleuren, droeg deze het opschrift: "aan onze moedige en onvergetelijke burgemeester."

16 oktober 1914

Van de Limburgse grens.

Men meldt ons uit Maastricht:

Woensdag is te Tongeren in hoger beroep behandeld het geding tegen de burgemeesters en secretarissen der gemeenten Vroenhoven, Zichen Zussen Bolder, Valmeer, Millen, Groot Spouwen en Klein Spouwen, inzake het oproepen der lichteningen 1914. Weer werden de beklagden vrijgesproken. Maar nog steeds weigert de majoor Sterzel uit Tongeren de vrijgesprokenen in vrijheid te stellen. Hij beweert ze te willen houden tot het einde van de oorlog.

Men meldt ons:

Te Maaseik zijn gisteren weer een 50-tal Duitsers gekomen. Vermoed wordt, dat ze bezig zijn geheel westelijk en oostelijk België van eventueel daar achtergebleven Belgische militairen te zuiveren en het land onder Duits bestuur te stellen; de tramlijnen, waarvan de wagens en locomotieven door hen zijn in orde gebracht, worden ook thans door hen geëxploiteerd. Op alle plaatsen in het kanton Maaseik hebben de bewoners aanzegging gekregen, binnen een bepaalde tijd hun fietsen en motorrijwielen in te leveren.

Men meldt ons:

Iemand uit Sittard vertelt, dat het dorp Maaseik aan de overzijde van de Maas niet verwoest is door de Duitsers, maar dat de schrik er bij de bewoners zodanig inzit, dat ze alles in gereedheid hebben om bij het verschijnen van Duitse soldaten onmiddellijk met een pont de rivier over te steken om in Nederlands Limburg af te wachten dat de Duitsers weer verdwenen zijn. Gisteren zijn er weer enige fietsen en koeien opgevorderd.

17 oktober 1914

Uit België.

Een onzer medewerkers schrijft ons uit Den Haag:

We hebben een onderhoud gehad met een landgenoot, die de laatste drie weken voortdurend in of in de onmiddellijke nabijheid van België geweest was, die de beschieting van Lanaken, het bombardement van Antwerpen, het opblazen van fort Stabroek en de droeve uittocht der Belgische vluchtelingen had bijgewoond. Ook hij deelde ons mee, dat hem de grote voorkomendheid der Duitsers in en nabij Antwerpen getroffen had. Terwijl hij bv. kortgeleden, bij een fietstochtje van Maastricht naar Luik zeker wel twintig maal door Duitse posten was aangehouden, ofschoon hij een behoorlijke pas en een Bescheinigung van het Duitse consulaat bezat, is hij bij zijn jongste bezoek aan Antwerpen, waar hij maandagavond per fiets aankwam, niet een keer lastig gevallen, ofschoon zelfs zijn nationaliteit de Duitsers niet bekend was. Hij had dan ook de stellige indruk gekregen, dat de terugkeer der gevluchte bevolking op generlei wijze zou worden bemoeilijkt.

Onze correspondent daarop was in Ekeren. In de nabijheid van dit plaatsje heeft hij van een hooggelegen punt een prachtig uitzicht over het gebombardeerde Antwerpen gehad. Men hoorde daar duidelijk het kanongebulder, en zag er de vier zware rookkolommen van de tanks en telkens allerlei zonderlinge vlammen in de lucht. Over twee weken zag men voortdurend de mensen uitstromen, maar zo uit de verte leken het precies heel kleine poppetjes, nauwelijks te herkennen. En hijzelf had daar schier dezelfde sensatie als de zondag tevoren in Maastricht, toen op het vreedzame Vrijthoff de mensen kalm heen en weer wandelden, terwijl men onder deze pantoffelparade telkens de schoten hoorde,

die op het naburige Lanaken gelost werden. Doch ditmaal was de indruk veel geweldiger en intenser.

Van de Limburgse grens.

Maastricht, 17 oktober. Het bericht omtrent de nieuwe Belgische bankbiljetten van gisteren kwam uit officiële bron. Zeer toevallig ben ik thans in staat door een brief, die ik gisterenavond van een bankier uit Brussel ontving, een andere kijk op het geval te geven. Hij schrijft: jammer dat de Belgische vluchtelingen last ondervonden met het wisselen van de nieuwe bankbiljetten, die de beeltenis van Leopold I dragen. Zij hebben beslist dezelfde waarde als de oude biljetten. Nieuwe biljetten met de beeltenis van Leopold I zijn er van 20, 100, 500 en 1000 frank.

In het begin van de oorlog werden biljetten uitgegeven van 5 frank, naderhand nog biljetten van 1 en 2 frank. Toen de zetel der Nationale Bank van België bij het naderen der Duitse troepen van Brussel naar Antwerpen werd verplaatst, werden alle hier aanwezige bankbiljetten meegenomen of verbrand. Nu kwamen echter de bankinstellingen hier in een kwaad parket. Immers zij onderhielden bij de Nationale Bank een rekening-courant, waarop zij voor zeer grote bedragen crediteur waren. Toen de Nationale Bank hier dus geen biljetten meer had, ontbraken ook de kasmiddelen voor de particuliere bankinstellingen. Gedurende enige dagen waren die dan ook gesloten

Om aan die toestand een einde te maken is de Nationale Bank toen overgegaan tot het drukken van nieuwe biljetten (waaronder ook begrepen zijn die van 1 en 2 frank), teneinde de bedragen die particulieren en bankinstellingen te goed hadden in rekening-courant te kunnen uitbetalen. Vandaar dat op de bewuste biljetten

staat “Comptes courants”, respectievelijk “rekening courant”. Er bestaan twee soorten biljetten van 5 frank, het ene groen, het andere bruin. Het laatste werd in Antwerpen gedrukt en was in Brussel tot nu toe niet in omloop.